

Література

1. Бойко І. Біоетика: Скрипти для студентів. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету. – 2-ге вид., виправлене. – 2008. – 177 с.
2. Харчук В. Право на евтаназію як особисте право людини // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3477>.

Шаповалова Т.Г.¹, Мелаш В.Д.²

¹Бердянський державний педагогічний університет,

²Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що за останнє десятиліття проблемам здоров'я і формування еколого-валеологічної культури приділяється все більше уваги. Основу теоретичної розробки моделі формування еколого-валеологічної культури складає ідея еколого-валеологічної освіти, запропонована З. Тюмасевою, і досліджується в працях українських та зарубіжних учених: Г. Апанасенка, Ю. Бойчука, В. Вербицького, М. Гончаренко, В. Горащука, В. Горової, М. Гриньової, Р. Денисенка, В. Єфімової, О. Крежевського, О. Кушніної, Л. Моїсеєвої, Д. Натарової, Л. Пономарьової, М. Смирнова, Л. Сущенко, С. Страшка, С. Свириденко, Л. Татарнікової та інші.

Проблемами розробки і проведення здоров'язбережувальних, здоров'язміцнюючих та здоров'яформуючих заходів у навчальних закладах переймаються О. Аксьонова, Т. Бережна, В. Беспалько, Т. Бойченко, Е. Булич, І. Волкова, М. Гончаренко, О. Дубровкіна, І. Кривич, О. Міхеєнко, І. Мурахов, Р. Науменко, І. Петренко, О. Омельченко, О. Савченко, В. Оржеховська та інші.

Суспільний прогрес, визначальною рисою якого став розвиток науки, техніки й технологій, зумовив ряд глобальних проблем, загострення яких детермінує необхідність становлення нового типу особистості з вираженим інноваційним потенціалом і здатністю до культурної творчості та продуктивного діалогу з природою. Комплексність і загальність екологічних глобальних проблем сучасності спонукає науковців різних галузей знань до пошуку способів їх розв'язання. Найбільш дієвим в означеному контексті все частіше визнається розвиток нового екологічного знання, яке, на думку І. Книш, передбачає створення екофілософії, розвиток екологічного знання, перетворення діяльності людини на екодіяльність і поширення екологічних знань та переконань через систему освіти. Актуальність дослідження проблеми екологізації культурно-освітнього простору особистості зумовлена й потребами практики, насамперед вихованням екологічно свідомої особистості, здатної імплементувати екозбережні технології у ставлення до природи, суспільства, культури й людини.

Проаналізувавши сучасні відносини в системі "природа–людина", можемо констатувати, що людина ще не достатньо усвідомлює наслідки зневажливого, руйнівного, утилітарно-прагматичного ставлення до природи. Саме тому

необхідно спрямовувати культурно-освітній простір особистості на навчання й виховання вміння жити екологічно безпечно, формувати почуття та волю, компетенції жити і творити через оптимальне узгодження із природою. На нашу думку, найбільш дієвим чинником означеного слід визнати освіту, об'єктивною тенденцією розвитку якої є її екологізація як основний стратегічний ресурс подолання екологічної загрози і формування екобезпечного життя та творчості людини. Екологічна освіта, як одна з умов ноосферизації людського мислення й головний інститут, що може запропонувати шляхи виходу з кризи, стає для сучасного освітнього процесу тією основою, на якій створюються нові моделі та концепції, які мають поєднати теоретичне знання про природу із практичним знанням про межі й наслідки людської діяльності [3].

Підкреслимо, що зміна пріоритетів у ставленні людини до природи, соціуму й до самої себе в екобезпечному контексті безпосередньо пов'язана зі зміною її свідомості, мислення, почуттів і волі. А отже, доки аксіологія природи не стане внутрішнім переживанням людини, не може бути й мови про жодні позитивні зрушення в екологічно загрозливому середовищі. Екологічні цінності мають стати домінуючими й пронизувати всі напрями й компоненти науки, культури й освіти. Звернення до аксіологічного складника екологічної парадигми підтверджує глибину внутрішньої (духовної) кризи сучасної людини, для якої екологічна парадигма все більше набуває рис світоглядної та моральної цінності. Це означає, що екологізація моралі, формування екологічного імператива, етики відповідальності, коеволюційного світогляду, визнання генетичного пріоритету природи стосовно людини постають потужними чинниками в нормування й гармонізації відносин у системі “природа–людина”. Йдеться про ствердження нової моральності, яка стає можливою завдяки відновленню духовності в людському житті, закріпленню онтологічного статусу вищих цінностей, що передбачає суттєві зміни у свідомості людини, у її світоглядних принципах і пріоритетах, які пов'язані з усталенням нового екоцентричного типу екологічної свідомості. Саме людина з планетарним мисленням, невіддільною рисою способу життя й поведінки якої є нове ставлення до природи, повинна стати ідеалом сучасного виховання [4].

Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя розглядається як цілісне інтегроване особистісно-психологічне утворення, складний конгломерат еколого-валеологічних ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок, які набули особистісного змісту в структурі його професійно-педагогічної свідомості та стали мотивами професійної діяльності, спрямованої на забезпечення екологічно безпечної та здоров'язберезливої взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем. У сучасних умовах еколого-валеологічну культуру можна вважати провідною гуманітарною стратегією подолання екологічної кризи та оптимізації медико-екологічної ситуації. Саме перед учителем стоїть соціальне завдання з її формування у підростаючого покоління [1; 2].

На жаль, наша педагогічна наука майже не має відпрацьованих наукових підходів щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад функціонування

відкритої соціально-педагогічної системи формування еколого-валеологічної культури майбутніх педагогів.

Еколого-валеологічна культура, будучи складним особистісним утворенням, має складну структуру до якої входять мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний компонентів. Для формування всіх компонентів еколого-валеологічної культури, відновлення психічного та фізичного здоров'я підростаючого покоління та удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів на навчальній екологічній стежині “Дивосвіт природи” агробіологічного комплексу (АБК) Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького під егідою студентської наукової лабораторії “Екоосвіта для сталого розвитку” (координатор – д. ф. н., професор В. Молодиченко, керівник – к. пед. н., доцент В. Мелаш, науковий консультант – к. пед. н., доцент Т. Шаповалова) була організована природно-релаксаційна стежина “Гармонізуюча енергетика природи”.

Мета статті – розглянути сутність та види здоров'язбережувальних освітніх технологій як інструменту формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя початкової школи; розкрити структуру та зміст біоенергетичної здоров'язбережувальної технології на прикладах природно-релаксаційних стежин, розроблених авторським колективом (Т. Шаповалова, В. Мелаш, К. Ковальчук), які були апробовані та впроваджені в навчально-виховний процес навчальних закладів Запорізької та Дніпропетровської областей.

Екологічна ситуація у південно-східному регіоні негативно впливає на стан здоров'я населення, особливо дітей та молоді. У вищих, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах Бердянська та Мелітополя питанням гармонізації здоров'я та природного середовища приділяється велика увага. В Бердянському державному педагогічному університеті та Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького йде розробка, апробація та впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій з використанням біоенергетики природних об'єктів.

У рамках Міжнародної науково-практичної конференції “Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи: соціально-педагогічні аспекти” (2014 р.) було підготовлено і проведено майстер-клас “Гармонізуюча енергетика природи”, де студентів, вихователів, вчителів та викладачів ознайомили з інноваційною біоенергетичною здоров'язбережувальною освітньою технологією та нетрадиційними методами оздоровлення людини.

Для створення природно-релаксаційних стежин були послідовно виконані наступні дії: детальне обстеження території та виділення здоров'язміцнювальних природних об'єктів; складання паспорту і розробка картосхеми стежини із нанесенням усіх її релаксаційних об'єктів та маршруту подорожі; фотографування і опис релаксаційно-енергетичних природних об'єктів усіх запланованих картосхемою зупинок, оформлення у вигляді альбому; виготовлення табличок, які позначають тип енергетичної взаємодії рослини з людиною, підписів з назвами видів дерев, природоохоронних знаків, буклетів;

складання рекомендацій щодо методики використання релаксаційно-енергетичних об'єктів стежини для роботи з дітьми.

Природно-релаксаційна стежина “Гармонізуюча енергетика природи” Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького розрахована на такі категорії відвідувачів: учнів загальноосвітніх навчальних закладів міста та району; вихованців дошкільних навчальних закладів; студентів вищих навчальних закладів, ліцеїв; учителів, викладачів, керівників гуртків; інші категорії населення.

На маршруті природно-релаксаційної стежини “Гармонізуюча енергетика природи” було передбачено проведення деревотерапії та анімалорелаксації з метою оздоровлення організму дітей і дорослих на 5 зупинках: Зупинка 1. Ялівець – Береза. Зупинка 2. Ялина – Сосна. Зупинка 3. Робінія – Калина. Зупинка 4. Верба – Клен. Зупинка 5. Іпотерапія (кінна ферма).

Освітня, дослідницька та оздоровча діяльність на природно-релаксаційній стежині охоплювала послідовну реалізацію інформаційно-когнітивного, діяльнісно-практичного, оздоровчо-релаксаційного, підсумково-результативного та опосередковано-коригуючого етапів.

У рамках навчально-виховної і просвітницької роботи на природно-релаксаційній стежині “Гармонізуюча енергетика природи” проводяться: екскурсії-практикуми для відвідувачів різних категорій та віку; вікторини для учнівської та студентської молоді; семінари-практикуми для вчителів; майстер-класи для вихователів та для студентів; методичні об'єднання.

За зразком природно-релаксаційних стежин “ЛікЕП” (Станції юних натуралістів м. Бердянська) та “Гармонізуюча енергетика природи” (МДПУ ім. Богдана Хмельницького) на пришкольній ділянці Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 115 з метою використання енергетичних властивостей природних об'єктів для оздоровлення дітей молодшого шкільного віку була організована природно-релаксаційна стежина “В гармонії з природою – в гармонії з самим собою” (маршрут, характер і зміст оздоровчо-релаксаційної діяльності розроблені учителем Криворізької ЗОШ I-III ступенів № 115 К. Ковальчук, к. пед. н., доцентом МДПУ ім. Б. Хмельницького В. Мелаш, під керівництвом Т. Шаповалової) [5].

На природно-релаксаційній стежині ЗОШ № 115 м. Кривий Ріг для роботи з дітьми використовуються наступні форми роботи: прогулянки-спостереження, прогулянки-практикуми, прогулянки-милування, ознайомлювальні прогулянки та ін.; проекти; ігри; екскурсії; трудові десанти; конкурси; вікторини та ін.

Функціонування вищезазначених природно-релаксаційних стежин спрямоване на розвиток і формування здоров'язбережувальної компетентності, збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління, шляхом вирішення наступних завдань: реалізація ідей сталого розвитку, зокрема екологічної освіти, через різні види діяльності дошкільнят, школярів та студентів; організації спілкування дитини з природою, формування та підтримка її інтересу до навколишнього світу; пізнавальний розвиток молоді, формування у неї системи

знань та уявлень про природу; оздоровлення, фізичний розвиток, психологічний відпочинок, зняття агресії; емоційно-естетичне сприйняття природи, вміння бачити її красоту та отримувати від цього задоволення; розширення зв'язків закладів освіти із соціумом.

Аналізуючи проблему екологізації культурно-освітнього простору, необхідно підкреслити актуальність і важливість розроблення інноваційних технологій щодо гармонізації відносин людини з природою, зокрема: розроблення нових підходів до переосмислення попереднього досвіду та сучасних базових досягнень (антропоекологічний підхід); упровадження принципу людиновимірності науки у процес створення екологічного знання, яке має відповідати новим потребам життя особистості; залучення екофільних традицій та ідей вітчизняної і світової історії в новий політичний контекст та їх імплементація в діяльність наукових, освітніх, культурно-просвітницьких установ; уведення системи наукових, освітніх, технічних заходів, спрямованих на гармонізацію відносин людини з навколишнім середовищем; надання пріоритету етичному виміру взаємодії в системі “природа – людина”.

Отже, гармонізація культурно-освітнього простору не може повною мірою реалізуватися без нової парадигми освіти, яка, суттєво змінивши наукові основи, підґрунтя, орієнтацію і характер навчання, визнає головними домінантами творчу інноваційну діяльність, критичне й логічне осмислення конкретних ситуацій, орієнтацію на розв'язання реальних проблем, що постають перед суспільством і людиною. Ековалеологізація освіти сьогодні є важливим складником гармонізації культурно-освітнього простору особистості. Через ековалеологізацію освіти відбувається встановлення нового рівня відносин між людиною та природою, реалізація ідей сталого розвитку, утвердження цінностей і норм сучасної ековалеологічної культури, формування екоцентричної екологічної свідомості. Надавши пріоритет етичному виміру взаємодії в системі “природа – людина”, можна знайти оптимальні вектори розв'язання глобальних проблем шляхом екологізації освіти та виховання [3].

Література

1. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: Монографія. – Суми: Університетська книга, 2008. – С. 23-57.
2. Бойчук Ю.Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. – Харків, 2010. – 44 с.
3. Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи: проблеми та перспективи : монографія / авт. кол.; за заг. ред. В.В. Молодиченка. – Мелітополь – Седльце: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького; Вид-во Природничо-гуманітарного університету в м. Седльце, 2014. – 274 с.
4. Мелаш В. Д. Формування екологічної культури школярів: навч. посіб. // В.Д. Мелаш, Л.Г. Вельчева, В.В. Молодиченко. – Мелітополь: Вид-во “Мелітополь”, 2008. – 148 с.
5. Шаповалова Т.Г., Мелаш В.Д., Ковальчук К.І. Гармонізуюча енергетика природи: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. проф. В.В. Молодиченко. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – 324 с. (Серія: “Екологічна освіта для сталого розвитку”).